

Міжнародная федэрацыя “Una Voce”

Пазіцыя № 18

СПОСАБЫ ўДЗЕЛУ ў ЦІХАЙ ІмШЫ

Студзень 2014

З прадмовы да серыі

Міжнародная федэрацыя “Una Voce” прапануе гэтыя артыкулы для заахвочвання і ажыўлення дыскусій наконт Імшала 1962 года сярод каталікоў, “прывязаных да старажытнай лацінскай літургічнай традыцыі”, і іншых асобаў, зацікаўленых літургічным аднаўленнем Касцёла. Іх не варта ўспрымаць як персанальную ці маральную крытыку тых, хто сёння прымае ці абараняе рэформы, якія тут падвяргаюцца крытыцы, або тых, хто рабіў гэта раней. Пры складанні гэтых артыкулаў мы прынялі працоўнае дапушчэнне, што нашыя браты-каталікі дзейнічаюць у добрай веры, але таксама што нягледзячы на гэта існуе неабходнасць у жывой і падтрыманай сур’ёзнымі аргументамі дыскусіі, калі тыя, хто дзейнічае ў добрай веры, хочуць рабіць гэта таксама ў святле правільнага разумення праблем.

Аўтары артыкулаў застаюцца ананімнымі, таму што артыкулы не з’яўляюцца плёнам працы адной асобы, а таксама таму, што мы хацелі б, каб іх ацэньвалі на падставе зместу, а не аўтарства.

Меркаванні, выкладзеныя ў гэтых артыкулах, Міжнародная федэрацыя “Una Voce” пакорна прадстаўляе на суд Касцёла.

Спосабы ўдзелу ў ціхай Імшы: кароткі змест

У пачатку XX ст. у літургічную практыку была ўведзена *Missa recitata*, або дыялогавая Імша, у якой вернікаў заахвочваюць даваць адказы разам з прыслугоўваючымі і часам прамаўляць уголас іншыя тэксты. Яна дагэтуль практыкуецца ў некаторых частках свету. Існуюць сведчанні, што вернікі далучаліся да адказаў у Паўднёвай Еўропе ў XVI ст., аднак для іншых месцаў і пазнейшага часу такіх сведчанняў няма. Абгрунтаваннем практыкі XX ст. з’яўляецца заахвочванне да больш глыбокага ўдзелу ў Імшы. Гэты артыкул разглядае аргументы на карысць слухання ціхай Імшы без вядзення дыялогу насуперак дапушчэнню, што дыялог абавязкова нясе карысць. Каштоўнасць ціхага ўдзелу вернікаў у Імшы абаранялі Пій XII і св. Ян Павел II; яго трэба разглядаць як форму сузіральнай малітвы, якую Катэхізіс Каталіцкага Касцёла звязвае з літургіяй і называе “найвышэйшай праявай малітвы”.

Каментарыі можна дасылаць на адрас

positio@fiuv.org

ПАЗІЦЫЯ № 18: СПАСАБЫ ЁДЗЕЛУ Ё ЦІХАЙ ІМШЫ

1. У ціхай Імшы ё надзвычайнай форме рымскага абраду адказы святару можа даваць альбо толькі прыслугоўваючы (*Missa lecta*), альбо ёсе сабраныя вернікі (*Missa recitata*¹, дыялогавая Імша). Даваць адказы (а часта і прамаўляць іншыя тэксты)² заахвочваў вернікаў Літургічны рух XX ст.³; гэта адбывалася ё кантэксте пёўнага літургічнага эксперыментавання і замяшання⁴. У 1921 і 1922 гг. Святая Кангрэгацыя абрадаў сцвердзіла, што такая практыка не з'яўляецца “мэтазгоднай”⁵; у 1935 г. у адказ на *dubium* Кангрэгацыя паведамiла, што ардынарыю належыць вырашаць, ці будзе карысна заахвочваць яе ё канкрэтных выпадках⁶. Гэтая практыка абмяркоўвалася ё энцыкліцы

¹ Інструкцыя *De musica sacra* (гл. Дадатак Б) называе яе “*Missa recitata*”; яе ранні прыхільнік кс. К. Калеварт у сваім артыкуле 1932 г. называў яе “*Missa dialogata*” (гл. Fr Gerald Ellard SJ, “The Dialog Mass”, New York: Longmans, Green & Co., 1942, с. 43).

² Прыхільнікі дыялогавай Імшы прапаноўвалі, каб, акрамя адказаў прыслугоўваючага, вернікі таксама прамаўлялі тыя часткі Імшы, якія ё спяванай Імшы спявае хор, у тым ліку “*Gloria*” і Сiмвал веры, а таксама, па магчымасці, інтроіт і іншыя спяваныя зменныя часткі, якія прыслугоўваючыя не прамаўляюць. Хор жа, у сваю чаргу, не спявае ўсіх адказаў прыслугоўваючых: напрыклад, падрыхтоўчыя малітвы проста перакрываюцца спевам інтроіта і “*Kyrie*” (гл. Пазіцыя № 9, “Цішыня і нячутнасць у надзвычайнай форме рымскага абраду”). Такім чынам, вернікам прапаноўвалася гiбрыдная роля. Варта таксама згадаць рознае гістарычнае паходжанне спеваў: Юнгман сцвярджае, што ё рэспансарыйных спевах, такіх як “*Kyrie*” або градуал, вернікі першапачаткова спявалі адказы, а “*Gloria*” і Сiмвал веры спачатку спявала “духавенства, сабранае каля алтара”, а затым гэты спеў пераймаў хор (Josef Jungmann, “The Mass of the Roman Rite: Its origins and development”, англ. выд.: New York: Benzinger, 1950, т. I, с. 238). Найбольш здзіўляе, што вернікам таксама прапаноўвалася прамаўляць разам са святаром малітву “*Pater noster*”, якую ніколі не прамаўлялі і не спявалі ані прыслугоўваючыя, ані хор. Яе статус як святарскай малітвы бачны ё жэсце рук: уводзіны да малітвы прамаўляюцца са звездзенымі рукамі, а сама малітва — з разведзенымі.

³ Выглядае, што гэтая практыка ўзнікла ё Бельгіі і была прапанавана кс. П’ерарам на літургічным кангрэсе ё Мехелене ё 1909 г. Гл. Ellard, *op. cit.*, с. 41.

⁴ Элард заўважае ё Італіі развіццё “гучнай рэцытацыі па-італьянску ўсёй Імшы і Канона, не выключваючы слоў кансэкрацыі” (вылучэнне ё арыгінале), якая была забаронена Святой Кангрэгацыяй абрадаў у 1921 і 1922 гг., а таксама прамаўленне на народнай мове тых частак, “якія святар не прамаўляе ўголас, напрыклад малітваў аферторыя і малітваў перад Камуніяй”, што ё 1930-я гг. было распаўсюджана ё дзяцэзі Чыкага ё ЗША (*ibid.*, с. 48; с. 169–170; с. 176). Элард пералічвае шэсць спосабаў вядзення дыялогу, не забываючыся і пра дзяцей (*ibid.*, с. 173–189); інструкцыя *De musica sacra* называе ўсяго чатыры (гл. Дадатак Б).

⁵ У 1921 і 1922 гг. Святая Кангрэгацыя абрадаў дала некалькі адказаў на пытанні пра дыялогавую Імшу. У рашэнні ад 4 жніўня 1922 года было сказана: “Рэчы, законныя самі па сабе, не заўсёды мэтазгодныя з-за цяжкасцяў, якія, як і ё дадзеным выпадку, могуць лёгка з’явіцца, асабліва з-за турботаў, якія могуць адчуць святары, што цэлебруюць Імшу, і вернікі, што ё ёй удзельнічаюць, а гэта можа пашкодзіць святому дзеянню і выкананню рубрык. Адпаведна, мэтазгодным будзе захаваць агульны звычай, як мы некалькі разоў рэкамендавалі ё падобных выпадках” (Ellard, *op. cit.*, с. 50–51). Юнгман адзначае, што ё 1921 г. быў агучаны аргумент, што даванне вернікамі адказаў на Імшы супярэчыць кан. 818 Кодэкса кананічнага права 1917 года, які сцвярджае наступнае: “Адкідаючы кожны супярэчны звычай, святары-цэлебранты павінны дакладна і пабожна захоўваць рубрыкі сваіх уласных літургічных кніг, дбаючы пра тое, каб не даваць іншых цырымоній і малітваў сваёй уладай” (Jungmann, *op. cit.*, т. I, с. 237–238, зноска 25).

⁶ Святая Кангрэгацыя абрадаў, дэкрэт ад 30 лістапада 1935 года, адрасаваны кардыналу арцыбіскупу Генуі: “Гэтая Святая Кангрэгацыя, выслушаўшы таксама меркаванне літургічнай камісіі, адказвае, што, у адпаведнасці з дэкрэтам 4375 [1921], ардынарыю належыць вырашыць, ці не выклікае гэтая пахвальная сама па сабе практыка ё індывідуальных выпадках і з улікам усіх абставінаў, а менавіта месца, людю, колькасці Імшаў, якія служацца адначасова, фактычных турботаў замест спрыяння пабожнасці. Гэта можа лёгка здарыцца ё выпадку практыкі, згаданай у другім пытанні [калі людзі прамаўляюць “*Kyrie*”, “*Gloria*”, “*Credo*”, “*Sanctus*” і “*Agnus Dei*”], нават без увагі на пададзеную прычыну, а менавіта што прыватная Імша з’яўляецца з’яўляецца скарочанай формай спяванай Імшы. Згодна з вышэйсказаным, Ваша Эмінэнцыя мае поўнае права кантраляваць гэтую форму літургічнай пабожнасці згодна са сваім разважлівым суджаннем” (Гл. Ellard, *op. cit.*, с. 62).

Папы Пія XII *Mediator Dei* (1947)⁷, а ў інструкцыі *De musica sacra* (1955)⁸ Святая Кангрэгацыя абрадаў павялічыла колькасць магчымых форм дыялогавай Імшы.

2. Абедзве згаданыя практыкі з'яўляюцца законнымі і абедзве з іх падтрымлівалі духоўнае жыццё каталікоў, прывязаных да надзвычайнай формы, прынамсі на працягу двух пакаленняў. Калі літургічная практыка глыбока ўкаранілася ў досвед і пабожнасць людзей, то для ўвядзення змен неабходна прадставіць як мага больш моцнае абгрунтаванне. Гэты артыкул выступае за меркаванне, што такога абгрунтавання няма. Інструкцыя *De musica sacra* сцвердзіла, што ўключэнне ў дыялог прадстаўляе сабою “найбольш дасканалую форму” ўдзелу⁹, ды і ўвогуле здаецца, што ярмо доказу і абавязак прадставіць тлумачэнне ляжыць на абаронцах недыялогавай формы. Менавіта гэты і імкнецца зрабіць дадзены артыкул, не жадаючы паставіць пад пытанне каштоўнасць дыялогавай Імшы.

Гістарычныя звесткі

3. Усходнія Касцёлы ніколі не ведалі цэлебрацыі Імшы без спеву; на Захадзе ж яна развілася ў IX ст., стаўшы адказам на жаданне святароў служыць Імшу штодзённа і паспрыяўшы развіццю ахвяраванняў за інтэнцыі¹⁰. Такая форма цэлебрацыі хутка набыла вялікую пастырскую каштоўнасць, бо дазваляла вернікам падчас працоўнага тыдня ўдзельнічаць у кароткай ранішняй Імшы.
4. Важнае даследаванне ірландскага гісторыка Імана Дафі наконт традыцыйнай пабожнасці ў Англіі Позняга Сярэднявечча паказвае, што ўдзел свецкіх асобаў у ціхай Імшы засноўваўся на разуменні таго, што адбываецца на Імшы, і суправаджаўся адпаведнай

---

⁷ Гл. Дадатак А.

⁸ Гл. Дадатак Б.

⁹ Інструкцыя Святой Кангрэгацыі абрадаў *De musica sacra* (1955) 31 (гл. Дадатак Б). Падобным чынам, абавязак спрыяць распаўсюджванню дыялогавай Імшы можна бачыць, напрыклад, у словах кардынала Генуі Карла Мінарэці, які ў 1934 г. сказаў свайму духавенству: “Абавязкам святароў з’яўляецца ўвядзенне вернікаў у актыўнае святкаванне боскіх Таямніцаў. Нельга проста задавольвацца ціхай прысутнасцю. Рэцытацыя Ружанца, ранішніх малітваў, актаў веры і г. д. — гэта добрыя справы. Але лепш каб людзі далучалі свае галасы да галасоў прыслугоўваючага і святара пры алтары”. Цыт. па Elland, *op. cit.*, с. 63. У кнізе Эланда можна знайсці шмат падобных прыкладаў, якія ўказваюць на моцную прыхільнасць на карысць дыялогавай Імшы; фактычна, такая сітуацыя супярэчыць асцярожнай мове Папы Пія XII ў энцыкліцы *Mediator Dei* (гл. Дадатак А) і агульнаму настрою інструкцыі *De musica sacra*.

¹⁰ У арыгінале мова ідзе пра “chantry” — распаўсюджаныя ў сярэднявечнай Англіі фонды, якія пакідалі па сабе багатыя людзі, каб на гэтыя грошы можна было наняць святароў, якія б адслужылі пэўную колькасць Імшаў за душу гэтай або іншай памерлай асобы. — *Заўв. перакл.*

ціхай, асабістай малітвай¹¹. Тым не менш існуюць сведчанні, што ў XVI ст. у Паўднёвай Еўропе вернікі давалі адказы святару¹², хоць пазней гэтая практыка занікла¹³.

5. Некаторыя фактары маглі перашкаджаць вядзенню дыялогу падчас ціхай Імшы. Перадусім гэта тое, што на прыватных Імшах вернікі маглі прысутнічаць, а маглі і не прысутнічаць. Таксама усё больш павялічваўся разрыў паміж лацінскай мовай Імшы і народнымі мовамі Паўднёвай Еўропы. Акрамя таго, невербальнаму ўдзелу давалася духоўнае апраўданне: Дафі цытуе тлумачэнне сярэднявечнага каментатара, якое таксама можна разумець шырока, што Канон чытаецца ціха, каб не перашкаджаць людзям маліцца: “ne impediatur populus orare”¹⁴. Гэтая традыцыя знайшла свайго абаронцу ў асобе Папы Пія XII, які моцна абрушваўся на тых, хто крытыкаваў тыя формы літургічнага ўдзелу, дзе вернікі не сачылі за літургіяй слова за словам¹⁵.

Дыялог і ўдзел у літургіі

6. Пій XII казаў пра дзве няправільныя прадпасылкі, пад якімі ў XX ст. папулярывалася дыялогавая Імша: па-першае, гэта сцвярджэнне, што літургіі, каб яна сапраўды магла быць публічным актам, патрэбны вонкавы, сацыяльны аспект; другой прычынай называўся заняпад урачыстай Імшы. Выступаючы супраць першай прадпасылкі, якой, верагодна, паспрыяла ліхаманкавая атмасфера Першай сусветнай вайны і наступнага часу, калі пашыралася дыялогавая Імша, Пій XII ўказваў на тое, што літургія сама па

---

¹¹ Eamon Duffy, “The Stripping of the Altars: Traditional Religion in England c.1400 to 1580”, New Haven: Yale University Press, 1992, с. 117–130. Дафі мяркуе, што зборнікі разважанняў і малітоўнікі не былі прызначаны для спяваных нядзельных літургіяў, бо яны не згадваюць абрад акаплення святой вадою, пацалунак спакою і іншыя цырымоніі, якіх няма ў ціхих будніх Імшах. Дафі таксама адзначае, што вернікі Позняга Сярэднявечча вельмі цікавіліся зменнымі часткамі Імшы, асабліва захапляючыся набажэнствамі, што адпавядалі тым ці іншым ватыўным Імшам, і нават прасілі аб такіх Імшах у сваіх завяшчаннях, аддаючы ім перавагу перад рэквіемамі.

¹² Кс. Джэральд Элард SJ цытуе каноніка Антонія дэ Беатыса, сакратара кардынала Луіджы Арагонскага, які ў 1518 г. пісаў: “Фламандцы старанна наведваюць свае касцёлы, аднак робяць гэта вельмі рана. Святары даволі павольна служаць свае Імшы, істотна адрозніваючыся ў гэтым ад італьянцаў. Яны таксама кажуць іх вельмі ціха, і ніхто не чуе іхняга голасу. Яны не дазваляюць нікому даваць адказаў: толькі прыслугоўваючым і нікому іншаму” (гл. Ellard, *op. cit.*, с. 14). У сваёй пазнейшай кнізе “The Mass of the Future” (Milwaukee: Bruce Publishing Company, 1948, с. 103) Элард цытуе Базэльскі сабор 1435 г., які крытыкуе “паўночную” практыку служэння ціхай Імшы так ціха, “што ніхто не чуе іхняга голасу”, з чаго можна зрабіць выснову, што вернікі не давалі ніякіх адказаў. П’есы Уільяма Шэкспіра паказваюць, што літургічныя адказы павінен быў рабіць “клерык” (“clerk”) — такая практыка была агульнай для каталіцкай літургіі ў Англіі і для ранняга англіканства. Пар. “Рычард II”, дзея 4.1 (пер. на рускую мову М. Данскога): “Но я не слышу в ответ «Амины!» Я, видно, и священник, и причт? Ну что же, сам скажу амины!”. Пар. таксама: “Шмат шуму з нічога”, дзея 2.1. Ёзаф Юнгман прыводзіць шэраг спасылак на сведчанні пра тое, што вернікі давалі адказы ў часы Каралінгаў, але ціхая Імша тады яшчэ не існавала, і параўноўваць тыя часы з сучаснай практыкай на ціхай Імшы некарэктна (Jungmann, *op. cit.*, т. I, с. 235–236).

¹³ Папскі цырыманіярыў Іаган Буркард апублікаваў у 1502 г. Парадак Імшы, які згадвае пра “прысутных”, якія даюць адказы разам з прыслугоўваючымі, напрыклад падчас падрыхтоўчых малітваў, аднак гэтыя згадкі адсутнічаюць у Рымскім Імшале 1570 года: Элард параўноўвае рубрыкі ў паралельных слупках (“The Dialog Mass”, с. 32–33). Папа Бенедыкт XIV у 1748 г. кажа пра адказы вернікаў як пра штосьці, што здаралася ў былыя стагоддзі: *ibid.*, с. 34.

¹⁴ Duffy, *op. cit.*, с. 117.

¹⁵ Пій XII, энцыкліка *Mediator Dei* (1947), 107–108, гл. Дадатак А.

сабе носіць сацыяльны характар¹⁶. Што датычыцца другой прадпасылкі, то ён асуджаў тэндэнцыю разглядаць дыялогавую Імшу як замену ўрачыстай Імшы¹⁷.

7. Лепшым апраўданнем быў агульны прынцып, згодна з якім вернікі павінны не толькі разумець, што адбываецца падчас літургіі, але і глыбока ўваходзіць у яе дух. Аднак энцыкліка *Mediator Dei* і інструкцыя *De musica sacra* падкрэсліваюць, што ўдзел у дыялогу — гэта не адзіны спосаб годнага ўдзелу ў Імшы і што розныя людзі, а нават адны і тыя ж людзі ў розныя часы, могуць мець розныя патрэбы, на якія дыялогавая Імша можа быць не зусім ідэальным адказам. Можна дадаць, што сёння сярод тых, хто прывязаны да надзвычайнай формы рымскага абраду, становіцца бачнай глыбокая розніца ў літургічнай фармацыі і культуры, якая развілася пасля таго часу, як былі выдадзены гэтыя дакументы¹⁸.
8. Вербальная форма ўдзелу пры дапамозе дыялогу з'яўляецца зразумелай, але трэба падкрэсліць таксама сузіральную, невербальную¹⁹ форму ўдзелу, магчымую дзякуючы недыялогавай ціхай Імшы.
9. Ранейшыя артыкулы ў гэтай серыі ўказвалі²⁰ на іншыя рысы старажытнай рымскай літургіі і гістарычных літургіяў іншых абрадаў, якія перашкаджаюць прымаць непасрэдны вербальны ўдзел у літургіі (чуць і разумець словы) або бачыць тое, што адбываецца, аднак кампенсуюць гэта тым уздзеяннем, якое яны аказваюць на вернікаў, невербальна перадаючы ім важныя рэчы, перадусім адчуванне таямніцы і святасці таго, што дзеецца, і робячы гэта з вялікай моцай. У выпадку ціхай Імшы поўная ці амаль поўная цішыня касцёла, у прэзбітэрыі якога святар і прыслугоўваючы вядуць паміж сабою сакральны дыялог, моцна перадае таямнічую і звышнатуральную прыроду літургіі нават тым, хто з ёй не знаёмы²¹. Большае выкарыстанне цішыні

---

¹⁶ *Mediator Dei*, 106: інавацыі Літургічнага руху “ніякім чынам не неабходныя для таго, каб яна была публічным актам, або для таго, каб надаваць ёй сацыяльны характар”. (Гл. Дадатак А.)

¹⁷ *Mediator Dei*, 106: “Дыялогавая” Імша такога кшталту не можа замяніць урачыстай Імшы. Бо хоць яна і павінна служыцца толькі ў прысутнасці святых служыцеляў, уражвальны характар яе рытуалу і веліч яе цырымоній надае ёй асаблівую годнасць”. (Гл. Дадатак А.) Падобны неспакой выказвае таксама біскуп Маклафлін з Патэрсана, ЗША, тлумачачы, чаму дыялогавая Імша не будзе дазволена ў яго дыяцэзіі: “Яна ўсё далей і далей адводзіць людзей ад спяванай Імшы, якая якраз і з'яўляецца той, у якой людзі павінны ўдзельнічаць”. Цыт. па Elland, *op. cit.*, с. 111.

¹⁸ У розных геаграфічных рэгіёнах маюць перавагу розныя літургічныя практыкі: дыялогавая Імша з'яўляецца вельмі незвычайнай для англамоўнага свету і Германіі, аднак яна вельмі папулярная ў Францыі, Паўднёвай Еўропе і іншых месцах.

¹⁹ Пішучы ў 1964 г. кардыналу Хінану пра свой неспакой, звязаны з літургічнымі зменамі, пісьменнік Івлін Во заўважыў: “Словы — мой хлеб, і я з дня на дзень станаўлюся ўсё больш скептычным наконт вербальнага разумення, асабліва наконт спецыфічнай сферы вербальных малітваў”. “A Bitter Trial: Evelyn Waugh and John Carmel Cardinal Heenan on the liturgical changes”, рэд. Scott Reid, Curdridge: Saint Austin Press, 1996, с. 43.

²⁰ Пазіцыя № 4, “Літургічная арыентацыя”; Пазіцыя № 7, “Літургічная роля лацінскай мовы”; Пазіцыя № 9, “Цішыня і нячутнасць у надзвычайнай форме рымскага абраду”.

²¹ У якасці аднаго з прыкладаў можна прывесці глыбокае ўражанне, якое каталіцкая літургія зрабіла на драматурга Оскара Уайльда. Да яе ён не раз звяртаецца ў сваім лісце “De Profundis”, напісаным у вязніцы паміж 1896 і 1897 гг. “Калі ўсё гэта абдумваць з пункту гледжання аднаго толькі Мастацтва, адчуваеш удзячнасць, што галоўнае набажэнства Касцёла з'яўляецца трагічнай дзеяй без праліцця крыві, містэрыяй, якая пры дапамозе дыялогу, касцюмаў і жэстаў прадстаўляе нават саму Муку свайго Пана, і я заўсёды з прыемнасцю і трымценнем згадваю, што адзінае, што нам засталося ад грэцкага Хора, страчанага для мастацтва, гэта голас прыслугоўваючага, які адказвае святару на Імшы”. “De Profundis”, London: Folio Society, 1991, рэд. Peter Forster, с. 63 (у рупанісе — с. 13).

мога спрыяць большаму адчуванню таямніцы; у спяваных жа Імшах гэтае адчуванне ствараецца дзякуючы выкарыстанню грыгарыянскага спева і сакральнай паліфоніі.

10. Важна адзначыць тонкую розніцу паміж агульным тэмпам і гучнасцю тыповай ціхай Імшы і дыялогавай Імшы: у першай на працягу ўсёй літургіі трывае калі не поўная цішыня, то прынамсі сузіральны спакой, асабліва калі такая Імша служыцца ў невялікай супольнасці²².

11. У кантэксце ўвядзення дыялогавай Імшы пісьменнік Івлін Во пісаў:

“Удзел” у Імшы не азначае, што мы павінны чуць свае галасы. Ён азначае, што Бог павінен чуць нашыя галасы. Толькі Ён ведае, хто “ўдзельнічае” ў Імшы. Калі можна параўноўваць вялікія рэчы з малымі, то я лічу, што “ўдзельнічаю” ў мастацкай працы, калі вывучаю яе і ціха яе люблю. Няма неабходнасці крычаць. (...) Калі немцы хочуць шуму, няхай будзе шум. Але чаму яны павінны трывожыць нашу пабожнасць?²³

Св. Ян Павел II таксама падкрэсліваў каштоўнасць ціхага ўдзелу ў літургіі:

Аднак актыўны ўдзел не выключае актыўнай пасіўнасці цішыні, нерухомасці і слухання: насамрэч ён патрабуе гэтага. Тыя, хто моліцца, не з’яўляюцца пасіўнымі, напрыклад, калі слухаюць чытанні ці гамілію, альбо следуюць за малітвамі цэлебранта, спевамі і літургічнай музыкай. Гэта досвед цішыні і трывання, але яны сваім чынам глыбока актыўныя. У культуры, якая не любіць медытатывнай цішыні і не спрыяе ёй, мастацтву ўнутранага слухання прыходзіцца вучыцца з цяжкасцю. Тут мы бачым, што хоць літургія заўсёды павінна быць адпаведным чынам інкультуравана, яна таксама павінна быць контр-культурнай²⁴.

12. Маўклівы ўдзел у ціхай Імшы можа суправаджацца асабістай, фармальнай малітвай; вернікі таксама могуць сачыць за малітвамі Імшы, пададзенымі ў імшале. Аднак найчасцей гэта практыкаванне ў сузіральнай малітве²⁵. Гэта абсалютна не пасіўны спосаб малітвы: Катэхзіс Каталіцкага Касцёла нагадвае нам, што гэта “найвышэйшая права

---

²² У параграфі “Silence” свайго важнага даведніка, прысвечанага высокаангліканскай літургіі (“Liturgy and Worship: A companion to the prayer books of the Anglican Communion”, London: SPCK, 1932, рэд. W. K. Lowther Clarke), англіканскі тэолаг Чарльз Харыс заўважыў: “Сёння немалая колькасць лацінскіх каталікоў аддае адназначную перавагу ціхай Імшы перад спяванай, часткова, здаецца, з-за яе невялікай працягласці і прастаты, але больш з-за малітоўнага эфекту, які стварае містычны або прыцішаны голас цэлебранта нават у тых частках набажэнства, якія павінны гучаць чутна” (с. 774–782; с. 774).

²³ Артыкул у газеце *The Spectator*, 1964; перадрук. у выд. “A Bitter Trial”, рэд. Reid, с. 40–41. “Немцы” тут выбраны, верагодна, як прадстаўнікі энтузіястаў дыялогавай Імшы (сярод іх літургіст а. Пій Парш); таксама, магчыма, Івлін Во меў на думцы нямецкую “Singmesse” (ціхую Імшу са спевам гімнаў).

²⁴ Св. Ян Павел II, прамова да біскупаў ЗША з нагоды візіту ad limina, 9 кастрычніка 1998 года.

²⁵ Кс. Браян Хоўтан апісвае выдуманую сітуацыю, як вернікі ўдзельнічаюць у Каноне ў надзвычайнай форме: “Некаторыя паразважаюць хвілінку, але хутка кідаюць; некаторыя няўпэўнена гартаюць малітоўнік; некаторыя бяздумна перабіраюць ружанец; большасць жа проста сядзіць або стаіць на каленях. У іх, вядома, свае забавы, але яны сабраныя настолькі, наколькі здольныя. Разумеецца, малітоўны стан абсалютнай большасці вернікаў — гэта сядзець і глядзець. (...) Людская дзейнасць зведзена да свайго мінімуму. Затым адбываецца цуд. На самай вышыні іхніх душаў, які не адчуваюць нават яны самі, Святы Дух пачынае выдаваць кароткія воклічы “Абба, Ойча” або, пасля кансэкрацыі, ціхія ўскліканні Святога Імя: “Езу, Езу”. Яны ўваходзяць у пакланенне, альбо хутчэй, калі быць дакладным, Святы Дух пакланяецца ўнутры іх”. Bryan Houghton, “Mitre and Crook”, Harrison, NY: Roman Catholic Books, 1979, с. 44.

малітвы”²⁶. Назіранне і слуханне, падмацаванае выразным характарам абрадаў Імшы ў надзвычайнай форме, суправаджаецца глыбокім жаданнем з’яднацца з ахвярай, якая прыносіцца на алтары. Гэта нагадвае ціхае прашэнне, якое рэкамендуе для літургіі св. Кіпрыян²⁷, і бясслоўную малітву, пра якую кажа св. Павел²⁸. Катэхізіс цесна звязвае сузіральную малітву і літургію²⁹ і нагадвае нам, якім чынам селянін апісваў малітву св. Яну Віянэю: “Я гляджу на Яго, а Ён глядзіць на мяне”³⁰.

13. Сузіральны ўдзел у літургіі дапамагае пазбегнуць небяспекі, што пры выкарыстанні кнігі, да чаго схіляе вядзенне дыялогу, друкаваны тэкст стане бар’ерам паміж асобай і літургіяй, больш падрываючы сацыяльную прыроду Імшы, чым спрыяючы ёй³¹.
14. Зноў жа, удзел вернікаў у Імшы без вядзення дыялогу дазваляе пазбегнуць таго, што вернікі ў суб’ектыўным успрыманні пачнуць перабольшваць важнасць тых частак Імшы, дзе вядзецца дыялог, напрыклад падрыхтоўчых малітваў³². У звычайнай форме

---

²⁶ Катэхізіс Каталіцкага Касцёла, 2714, вылучэнне ў арыгінале.

²⁷ Пар. св. Кіпрыян, трактат пра Малітву Панскую (раздз. 4): “І калі мы сустракаемся ў адным месцы разам з братамі, каб святкаваць Божыя таямніцы з Божым святаром, нам варта памятаць пра сціпласць і дысцыпліну: не кідацца малітвамі без разбору, нястрыманымі галасамі, не кідаць Богу ў бурнай шматслоўнасці просьбу, якую трэба прадстаўляць Яму сціпла; таму што Бог слухае не голас, а сэрца. Яму не трэба надакучліва нагадваць, бо Ён бачыць думкі чалавека, паказваючы нам гэта наступнымі словамі: “Навошта задумваеце зло ў сэрцах вашых?” (Мц 9:4). І ў іншым месцы: “І дзяцей яе знішчу смерцю. І пазнаюць усе Касцёлы, што Я той, хто даследуе нутро і сэрцы, і адпачу кожнаму з вас паводле ўчынкаў ягоных” (Ап 2:23)”.

²⁸ Рым 8:26-27: “Таксама і Дух дапамагае ў слабасцях нашых, бо мы не ведаем, аб чым трэба маліцца, але сам Дух заступаецца за нас стагнаннямі невымоўнымі. Той жа, хто даследуе сэрцы, ведае, чаго прагне Дух, бо Ён заступаецца за святых па волі Божай”. (“Similiter autem et Spiritus adiuvat infirmitatem nostram nam quid oremus sicut oportet nescimus sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda scit quid desideret Spiritus quia secundum Deum postulat pro sanctis”.)

²⁹ Катэхізіс Каталіцкага Касцёла: 2711 “Уваходжанне ў сузіральную малітву аналагічнае ўваходжанню ў эўхарыстычную літургію: “засяродзіцца” сэрцам, сабрацца ўсёй нашай істотай пад дзеяннем Духа Святога, трываць у месцы прабывання Пана, якім мы з’яўляемся, абудзіць веру, каб увайсці ў прысутнасць Таго, Хто нас чакае”. 2716 “Сузіральная малітва — гэта слуханне слова Божага. Далёка не пасіўнае, гэтае слуханне з’яўляецца паслухмянасцю веры, безумоўным прыняццем слугі, любоўнай згодай сына. Сузіральная малітва — гэта ўдзел у згодзе Сына, Які зрабіўся слугою, у згодзе Яго пакорнай Служанкі: “Няхай мне будзе паводле Твайго слова”. 2718 “Сузіральная малітва становіцца яднаннем з малітвай Хрыста ў той ступені, у якой яна дазваляе ўдзельнічаць у Ягонай таямніцы. Таямніца Хрыста здзяйсняецца Касцёлам у Эўхарыстыі, і Дух Святы выдзяляе жыць гэтай таямніцай у сузіральнай малітве, каб праз любоў яна выявілася ў дзеянні”.

³⁰ *Ibid.*, 2715: “Сузіранне — гэта позірк веры, засяроджаны на Езусе. “Я гляджу на Яго, а Ён глядзіць на мяне”, — казаў у часы свайго святога пробашча селянін з Арса, які маліўся перад табернакулюмам”. (На французскай мове словы селяніна гучалі так: “Je L’avise, et Il m’avise”.)

³¹ Гісторык Памэла Грэйвз падобнымі словамі крытыкуе выкарыстанне пабожных дапаможнікаў для Імшы ў Познім Сярэднявеччы: “Ці сачылі яны за Імшою па літургічных кнігах або па нейкіх парафразавааных і пабожных каментарыях, ці чыталі яны штосьці не звязанае з набажэнствам, яны апускалі галовы, адводзілі вочы ад раздражняльных фактараў, якія стваралі іх калегі-вернікі, аднак у той жа час яны адводзілі іх ад святара, ад яго рухаў і жэстаў. Такія людзі, ізаляваўшыся ад сваіх суседзяў, таксама ізаляваліся ад супольнага культу”. Гэтае меркаванне цытуецца і абмяркоўваецца ў Імана Дафі (*op. cit.*, с. 121). Крыху іншы крытычны аргумент быў выказаны на конт звычайнай формы з “прагрэсіўнай” перспектывы: “Удзельнікі могуць адчуваць абавязак удзельнічаць ва ўсім (а інакш яны не наведаль Імшу). Такім чынам, сам тэкст перашкаджае іхняй свабодзе ў малітве і сузіранні” (Fr John Moffat SJ, “Beyond the Catechism: intellectual exercises for questioning Catholics”, Lulu, 2006, с. 159–160.) Гэта не азначае, што мы падтрымліваем першы ці другі крытычны аргумент, выказаны ў той ці іншай адрас, аднак напэўна існуе небяспека не заўважыць лес (Імшу як цэлае) за дрэвамі (словамі літургіі), а таксама небяспека засяродзіцца на друкаваным тэксце, а не прэзбітэрыі.

³² Гістарычныя аргументы, высока ацэненыя Літургічным рухам, сцвярджаюць, што падрыхтоўчыя малітвы ўвогуле не належаць вернікам. Даследчык літургіі Алкуін Рэйд заўважае пра гэтыя малітвы:

гэтая праблема вырашаецца скасаваннем псалма “Iudica” і ўвядзеннем адказаў у эўхарыстычныя малітвы.

Складанасці з увядзеннем дыялогавай Імшы

15. Што датычыцца меркавання, быццам дыялогавую Імшу трэба ўводзіць усюды, дзе гэта магчыма, і нават там, дзе гэта яшчэ не з’яўляецца часткай мясцовай літургічнай культуры, то тут трэба мець на ўвазе некалькі наступных рэчаў. Па-першае, гэтая праблема таго, каб навучыць вернікаў даваць адказы з “належаў годнасцю”³³: карэктна і згодна вымаўляючы словы і робячы гэты з аднолькавай хуткасцю³⁴. Інструкцыя *De musica sacra* папярэджвае, што спрабаваць даваць больш складаныя адказы могуць толькі групы “з добрай трэніроўкай”, “прасунутыя групы”; такая трэніроўка практыкуецца рэдка.
16. Акрамя таго, змена даўніх звычак, звязаных з удзелам у літургіі, гэтыя патэнцыяльна вялікая нагода да замяшання, канфліктаў і раздражнення. Шматлікія варыянты таго, што дакладна павінны прамаўляць вернікі ў дыялогавай Імшы, толькі дадаюць замяшання.
17. Часам кажуць, што дыялогавая Імша з’яўляецца найбольш адпаведным варыянтам для новых супольнасцяў, звязаных з надзвычайнай формай. Складанасці з вывучэннем лацінскіх адказаў, аднак, робяць гэтыя сцвярджэнні сумнеўным; гэты няёмкія сітуацыя, калі ад цябе чакаюць таго ўдзелу, да якога ты не падрыхтаваны. З іншага боку, недыялогавы спосаб удзелу ў цыхай Імшы — гэты тое, да чаго навічок можа з часам дайсці, хоць гэты спосаб і адрозніваецца ад звычайнай формы рымскага абраду.

Заклучэнне

18. Трэба паўтарыць, што гэтым артыкулам мы не жадаем паставіць пад пытанне або заклікаць да абмежавання той практыкі, якая на працягу многіх дзесяцігоддзяў падтрымлівала духоўнае жыццё каталікоў, прывязаных да надзвычайнай формы Імшы. Гэты артыкул мае на мэце ўсяго толькі ўсумніцца ў меркаванні, быццам ва ўдзеле ў цыхай Імшы без прамаўлення адказаў святару ёсць штосьці няправільнае. Насамрэч цыхая Імша без вядзення дыялогу мае сваё абгрунтаванне і свае духоўныя перавагі.

“Папулярызацыя цыхай Імшы праз т. зв. “дыялогавую Імшу” закланіла іх сутнасць як малітваў падрыхтоўкі і ўдзячнасці і стварыла тое, што можна назваць гіперлітургічнай пабожнасцю, засяроджваючы ўвагу людзей на прыватных малітвах. Як у 1958 годзе казаў кс. Хаўэл SJ, “Малітвы каля прыступак алтара не належаць людзям. Для гэтага не існуе ні гістарычных... ні пастырскіх... ні практычных падстаў. Трымайце людзей далей ад іх” (“Parish in the Life of the Church”, с. 18)”. Reid, *op. cit.*, с. 177, № 105.

³³ *De musica sacra* 31: “Толькі прасунутыя групы з добрай падрыхтоўкай змогуць з належнай годнасцю ўдзельнічаць у Імшы такім чынам”. (“Nec ultimus gradus a selectis tantum cultioribus coetibus bene institutis, digne, prouti decet, adhiberi potest”). Кантэкст гл. у Дадатку Б. Тут адлюстраваны клопат Папы Пія XII, выказаны ў *Mediator Dei*, аб тым, каб дыялог меў месца толькі тады, калі ён арганізаваны “правільным і належным чынам” (*Mediator Dei* 105, гл. Дадатак А).

³⁴ Гэта пастаянная праблема Імшаў у звычайнай форме, якія цэлебруюцца на лацінскай мове.

Дадатак А: Папа Пій XII пра дыялогавую Імшу, вытрымка з энцыклікі *Mediator Dei* (1947)

105. Таму вартыя пахвалы тыя, хто, кіруючыся ідэяй зрабіць удзел у Імшы для хрысціянаў больш лёгкім і больш плённым, імкнецца пазнаёміць іх з Рымскім Імшалам, каб вернікі, з'яднаныя са святаром, маглі разам маліцца словамі і пачуццямі самога Касцёла. Таксама трэба пахваліць тых, хто імкнецца зрабіць літургію нават знешне сакральным актам, у якім змогуць удзельнічаць усе прысутныя. Гэта можна зрабіць некалькімі спосабамі, напрыклад, калі усе сабраныя ў адпаведнасці з правіламі літургіі альбо правільным і належным чынам адказваюць святару, альбо спяваюць гімны, прыдатныя для той ці іншай часткі Імшы, альбо робяць і тое, і іншае, альбо, нарэшце, калі на спяваных Імшах яны адказваюць на малітвы слугі Езуса Хрыста і таксама спяваюць літургічны спеў.

106. Гэтыя спосабы ўдзелу ў Імшы павінны дазваляцца і рэкамендавацца, калі яны знаходзяцца ў поўнай згодзе з загадамі Касцёла і рубрыкамі літургіі. Іх галоўнай мэтай з'яўляецца спрыянне і развіццё людской пабожнасці і блізкага яднання з Хрыстом і Яго бачным слугою, а таксама ўзбуджэнне такіх пачуццяў і такой унутранай паставы, якія прыпадабняюць нашыя сэрцы да сэрца Найвышэйшага Святара Новага Запавету. Аднак, хоць яны таксама знешнім чынам паказваюць, што саму прыроду ахвяры, якая прыносіцца Пасрэднікам паміж Богам і чалавекам, трэба разглядаць як акт усяго Містычнага Цела Хрыста, усё ж яны ніякім чынам не з'яўляюцца неабходнымі для таго, каб яна была публічным актам, або для таго, каб надаваць ёй сацыяльны характар. Акрамя таго, "дыялогавая" Імша такога кшталту не можа замяніць урачыстай Імшы. Бо хоць яна і павінна служыцца толькі ў прысутнасці святых служыцеляў, уражвальны характар яе рытуалу і веліч яе цырымоній надае ёй асаблівую годнасць. Бляск і

105. *Laudibus igitur ii digni sunt, qui eo consilio ducti, ut christiana plebs Eucharisticum Sacrificium facilius salubriusque participet, «Missale Romanum» apte in populi manibus ponere conantur, ita quidem ut christifideles, una cum sacerdote copulati, iisdem eius verbis iisdemque Ecclesiae sensibus comprecantur; itemque ii laudibus exornandi sunt, qui efficere contendunt, ut Liturgia externo etiam modo actio sacra fiat, quam reapse adstantes omnes communicent. Id quidem non una ratione contingere potest: cum nimirum universus populus, ex sacrorum rituum normis, vel sacerdotis verbis recto servato ordine respondet, vel cantus edit, qui cum variis Sacrificii partibus congruant, vel utrumque facit, vel denique cum in Sacris sollemnibus alternas Iesu Christi administri precibus dat voces unaque simul liturgica cantica concinit.*

106. *Quae tamen Sacrificii participandi rationes tum diiudandae ac commendandae sunt, cum Ecclesiae praeceptis sacrorumque rituum normis diligenter obtemperant. Eo autem potissimum spectant, ut christianorum pietatem eorumque intimam cum Christo cum eiusque adspectabili administro coniunctionem alant ac foveant, itemque internos illos sensus et habitus excitent, quibus animus noster Summo Sacerdoti Novi Testamenti assimuletur oportet. Nihilominus, quamvis externo quoque modo demonstrant Sacrificium suapte natura, utpote a Mediatore Dei et hominum (cfr. 1 Tim. 2, 5) peractum, totius mystici Corporis Christi opus esse habendum; neutiquam tamen necessariae sunt ad publicam eiusmodi constituendam communemque notam. Ac praeterea id genus Sacrum, alternis vocibus celebratum, in locum augusti Sacrificii sollemniter peracti sufficere non potest; quod quidem, etiamsi adstantibus solummodo sacris ministris fiat, ob rituum maiestatem caerimoniarumque apparatus peculiari*

прыгажосць жа ўрачыстай Імшы вельмі павялічваюцца, як таго і жадае Касцёл, калі вернікі ўдзельнічаюць у ёй у вялікай колькасці і з пабожнасцю.

107. Належыць таксама сказаць, што тыя, хто, зводзячыся памылковымі меркаваннямі, надаюць гэтым акалічнасцям такую вагу, што асмельваюцца сцвярджаць, што без іх Імша не можа дасягнуць сваёй уласцівай мэты, адыходзяць ад праўды і разважлівасці.

108. Многія вернікі не здольныя карыстацца Рымскім Імшалам, нават калі ён выдадзены на народнай мове; не ўсе таксама здольныя правільна разумець літургічныя абрады і формулы. Таленты і характары людзей настолькі разнастайныя, што немагчыма, каб усіх у аднолькавай ступені ўзрушвалі і прыцягвалі супольныя малітвы, гімны і літургічныя абрады. Больш за тое, усе маюць розныя патрэбы і схільнасці; не заўсёды аднолькавыя яны і для той самай асобы. Хто тады, з улікам сказанага, асмеліўся б сказаць, што ўсе гэтыя хрысціяне не могуць удзельнічаць у Імшы і карыстацца яе плёнамі? Наадварот, яны могуць прыняць нейкі іншы спосаб, які будзе прасцейшым для пэўных людзей; напрыклад, яны могуць з любоўю разважаць пра таямніцы Езуса Хрыста або выконваць іншыя пабожныя практыкаванні, або прамаўляць малітвы, якія, хоць і адрозніваюцца ад святых абрадаў, усё ж па сутнасці гарманіруюць з імі.

fruitur dignitate sua, cuius tamen splendor et amplitudo, si frequens pietateque praestans populus adsit, ut Ecclesiae in votis est, summopere adaugetur.

107. Animadvertendum quoque est eos veritatem egredi rectaque rationis iter, qui fallacibus opinionibus ducti, haec rerum ad iuncta tanti faciant, ut asseverare non dubitent, iisdem prae termissis, rem sacram statutum sibi finem assequi non posse.

108. Haud pauci enim e christifidelibus « Missali Romano », etiamsi vulgata lingua exarato, uti nequeunt; neque omnes idonei sunt ad recte, ut addecet, intellegendos ritus ac formulas liturgicas. Ingenium, indoles ac mens hominum tam varia sunt atque ab-similia, ut non omnes queant precibus, canticis sacrisque actionibus, communiter habitis, eodem modo moveri ac duci Ac praeterea animorum necessitates et propensa eorum studia non eadem in omnibus sunt, neque in singulis semper eaderr permanent. Quis igitur dixerit, praeiudicata eiusmodi opinionf compulsus, tot christianos non posse Eucharisticum participare Sacri icium, eiusque perfrui beneficiis? At ii alia ratione utique possunt, quae facilius nonnullis evadit; ut, verbi gratia, Iesu Christi mysteria pie meditando, vel alia peragendo pietatis exercitia aliasque fundendo preces, quae, etsi forma a sacris ritibus differunt, natura tamen sua cum iisdem congruunt.

Дадатак Б: Інструкцыя *De musica sacra* пра дыялогавую Імшу (1955)

Удзел вернікаў у ціхай Імшы

28. Трэба дбаць, каб вернікі ўдзельнічалі ў ціхай Імшы “не як чужынцы ці маўклівыя назіральнікі”, а выконваючы той від удзелу, якога патрабуе такая вялікая таямніца і які прыносіць багатыя плёны.

29. Першы спосаб, якім вернікі могуць удзельнічаць у ціхай Імшы, гэта калі кожны па сваёй ініцыятыве будзе пабожна зважаць на важнейшыя часткі Імшы (унутраны ўдзел) і следаваць зацверджаным звычаям для кожнага рэгіёна (знешні ўдзел).

Тыя, хто карыстаецца малым імшалам, адпаведным для іх уласнага разумення, і моляцца са святаром словамі самога Касцёла, годныя асаблівай пахвалы. Але не ўсе ў роўнай ступені здольныя карэктна разумець абрады і літургічныя формулы; ніхто таксама не мае аднолькавых духоўных патрэбаў; гэтыя патрэбы таксама не застаюцца пастаяннымі для той жа асобы. Таму гэтыя асобы могуць палічыць больш адпаведным ці простым спосабам удзелу ў Імшы “з любоўю зважаць пра таямніцы Езуса Хрыста або выконваць іншыя пабожныя практыкаванні, або прамаўляць малітвы, якія, хоць і адрозніваюцца ад святых абрадаў, усё ж па сутнасці гарманіруюць з імі”.

У гэтых адносінах трэба заўважыць, што калі нейкі мясцовы звычай ігры на аргане падчас ціхай Імшы перашкаджае ўдзелу вернікаў праз супольную малітву або спеў, гэты звычай павінен быць скасаваны. Гэта датычыцца не толькі аргана, але таксама фісгармоніі і іншых інструментаў, якія граюць без перапынку. Адпаведна, у такіх Імшах не павінна быць інструментальнай музыкі ў наступныя моманты:

а) ад прыходу святара да алтара да аферторыя;

De fidelium participatione in Missis lectis

28. Sedulo curandum est, ut fideles, « non tamquam extranei vel muti spectatores » Missae quoque lectae intersint, sed illam praestent participationem, quae a tanto mysterio requiritur, et quae uberrimos affert fructus.

29. Primus autem modus, quo fideles Missae lectae participare possunt, habetur, cum singuli, propria industria, participationem praestant, sive internam, piam scilicet ad potiores Missae partes attentionem, sive externam, iuxta varias regionum probatas consuetudines.

Li potissimum in hac re laude digni sunt, qui parvum missale, proprio captui accommodatum, prae manibus habentes, una cum sacerdote, eisdem Ecclesiae verbis com-precantur. Cum vero non omnes aequae idonei sint ad ritus ac formulas liturgicas recte intellegendas, et cum praeterea animorum necessitates non eadem in omnibus sint, neque in singulis semper eadem permaneant, his alia vel aptior vel facilior participationis ratio occurrit, scilicet « Iesu Christi mysteria pie meditando, vel alia peragendo pietatis exercitia aliasque fundendo preces, quae, etsi forma a sacris ritibus differunt, natura tamen sua cum iisdem congruunt »).

Notandum insuper, quod si alicubi, inter Missam lectam, mos vigeat organum sonandi, quin fideles sive communibus precibus, sive cantu Missae participant, reprobandus est usus, organum, harmonium, aut aliud musicum instrumentum quasi sine intermissione sonandi. Haec igitur instrumenta sileant :

а) Post ingressum sacerdotis celebrantis ad altare, usque ad Offertorium;

б) ад першых вершаў перад прэфацыяй да “Sanctus” уключна;
в) ад кансэкрацыі да “Pater noster”, дзе ёсць такія звычай;
г) ад “Pater noster” да “Agnus Dei” ўключна; на “Confiteor” перад Камуніяй вернікаў; падчас малітвы пасля Камуніі і падчас благаслаўлення напрыканцы Імшы.

30. Вернікі могуць удзельнічаць у эўхарыстычнай Ахвяры іншым чынам: прамаўляючы разам малітвы або спяваючы гімны. Малітвы і гімны павінны выбірацца ў адпаведнасці часткам Імшы, як сказана ў пар. 14с.

31. Трэцяя, і найбольш дасканалая, форма ўдзелу заключаецца ў тым, што сабраныя вернікі даюць літургічныя адказы на малітвы святара, такім чынам падтрымліваючы з ім пэўны дыялог, і прамаўляючы часткі, якія ім належаць.

Існуе чатыры ўзроўні такога ўдзелу:

а) першы ўзровень, калі вернікі могуць даваць самыя простыя літургічныя адказы на малітвы святара: Amen; Et cum spiritu tuo; Deo gratias; Gloria tibi Domine; Laus tibi, Christe; Habemus ad Dominum; Dignum et iustum est; Sed libera nos a malo;
б) другі ўзровень, калі вернікі могуць таксама казаць малітвы, якія, згодна з рубрыкамі, кажа прыслугоўваючы, уключна з “Confiteor”, трайным “Domine, non sum dignus” перад Камуніяй вернікаў;
в) трэці ўзровень, калі вернікі ўголас кажаць разам з цэлебрантам сталыя часткі Імшы: Gloria in excelsis Deo; Credo; Sanctus-Benedictus; Agnus Dei;
г) чацвёрты ўзровень, калі вернікі могуць таксама рэцытаваць са святаром зменныя часткі Імшы: інтроіт, градуал, аферторый, антыфону на Камунію. Толькі прасунутыя групы з добрай падрыхтоўкай змогуць з належнай годнасцю ўдзельнічаць у Імшы такім чынам.

b) A primis versiculis ante Praefationem usque ad Sanctus inclusive ;
c) Ubi consuetudo viget, a Consecratione usque ad Pater noster;
d) Ab oratione dominica usque ad Agnus Dei inclusive ; ad confessionem ante Communionem fidelium ; dum dicitur Postcommunio et datur Benedictio in fine Missae.

30. Secundus participationis modus habetur, cum fideles Sacrificio eucharistico participent, communes preces et cantus proferendo. Providendum, ut et preces et cantus singulis Missae partibus apprime congruant, firmo tamen praescripto n. 14 c.

31. Tertius denique isque plenior modus obtinetur, cum fideles sacerdote celebranti liturgice respondent, quasi cum illo « dialogando », et partes sibi proprias clara voce dicendo.

Quatuor vero gradus plenioris huius participationis distingui possunt:

a) Primus gradus, si fideles sacerdote celebranti faciliora responsa liturgica reddunt, scilicet : Amen; Et cum spiritu tuo; Deo gratias; Gloria tibi, Domine; Laus tibi, Christe; Habemus ad Dominum; Dignum et iustum est; Sed libera nos a malo;
b) Secundus gradus, si fideles partes insuper proferunt, quae a ministrante, iuxta rubricas, sunt dicendae; et, si sacra Communio infra Missam distribuitur, confessionem quoque dicunt et ter Domine, non sum dignus;
c) Tertius gradus, si fideles partes quoque ex Ordinario Missae scilicet: Gloria in excelsis Deo; Credo; Sanctus-Benedictus; Agnus Dei, una cum sacerdote celebrante recitant;
d) Quartus denique gradus, si fideles partes quoque ad Proprium Missae pertinentes : Introitum; Graduale; Offertorium; Commun-ionem, una cum sacerdote celebrante proferunt. Hic ultimus gradus a selectis tantum cultioribus coetibus bene institutis, digne, prouti decet, adhiberi potest.

32. Паколькі “Pater noster” з’яўляецца адпаведнай і старажытнай малітвай падрыхтоўкі да Камуніі, усе сабраныя могуць на ціхых Імшах прамаўляць гэтую малітву ва ўнісон са святаром, супольна дадаючы “Амэн”. Гэта павінна рабіцца толькі на лацінскай мове і ніколі на народнай.

33. Падчас ціхых Імшаў вернікі могуць спяваць гімны, калі яны адпавядаюць розным часткам Імшы.

34. Там, дзе рубрыкі прадпісваюць *clara voce*, цэлебрант павінен прамаўляць малітвы дастаткова гучна, каб вернікі маглі зручна сачыць за святымі абрадамі. Гэтаму трэба ўдзяліць асаблівую ўвагу ў вялікім касцёле і ў шматлікай супольнасці.

32. In Missis lectis totum Pater noster, cum apta sit et antiqua precatio ad Communionem, a fidelibus una cum sacerdote celebrante recitari potest, lingua vero latina tantum, et addito ab omnibus Amen, exclusa quavis recitatione in lingua vulgari.

33. In Missis lectis cantus populares religiosi a fidelibus cantari possunt, servata tamen hac lege, ut singulis Missae partibus plane congruant (cfr. n. 14 b).

34. Sacerdos celebrans, potissimum si aula ecclesiae magna sit et populus frequentior, ea omnia, quae secundum rubricas clara voce pronuntiare debet, adeo elata voce dicat, ut omnes fideles sacram actionem opportune et commode sequi possint.